

Олена ГОМОНЮК,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету

Наталія ЯСЬКОВА

студентка Хмельницького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА

Стаття присвячена вивченню проблеми психологічної готовності до материнства. Розглянуто сутність психологічної готовності до материнства та особливості її формування, визначено можливі мотиви материнства та проаналізовано складові психологічної готовності до материнства. Зазначено, що у кожній жінки, залежно від її індивідуальних особливостей, віку, стосунків із близькими та рідними людьми, а особливо від стосунків з матір'ю, мотивів материнства та залежно від наявності та розвитку кожної із зазначених складових, залежить рівень психологічної готовності до материнства.

Ключові слова: материнство, психологічна готовність, складові психологічної готовності до материнства, мотиви материнства.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом проблема материнства постає перед нашим суспільством дуже гостро, насамперед, через зниження рівня народжуваності і збільшенням кількості жінок, які відмовляються від своїх новонароджених дітей. Сучасні майбутні мами виявляються психологічно непідготовленими до виконання своєї важливої функції – материнської, мають викривлене уявлення про відносини «мати-дитина», формально ставляться до статусу матері. Саме тому ця проблема заслуговує на особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. У своїх працях К. Айвазян вказує на те, що психологічна готовність до материнства забезпечується наявністю «внутрішньої материнської позиції», так само, як внутрішня готовність до шкільного навчання забезпечується прийняттям

«внутрішньої позиції школяра». Процес прийняття внутрішньої материнської позиції відбувається під час вагітності, яку можна розглядати, таким чином, як період переходу до нової соціальної позиції – позиції матері [1].

Згідно досліджень Г. Філіпової, мотиваційна основа материнського поведінки людини формується протягом усього життя, відчуваючи вплив як сприятливих, так і несприятливих чинників. Відповідно, рівень психологічної готовності до материнства визначається сумарним ефектом дії цих чинників до того моменту, коли жінка стає матір'ю [6]. Авторка, вивчаючи психологічні чинники порушення материнства, розглядає психологічну готовність до материнства як провідний чинник адаптації до вагітності і материнства.

Науковець Е. Матвєєва, в свою чергу, визначає психологічну готовність до материнства, як специфічну особистісну освіту, що включає три блоки готовності: потребнісно-мотиваційний блок; когнітивно-операційний блок і блок соціально-особистісної готовності до материнства [3].

Метою статті є вивчення психологічної готовності до материнства, що має системний характер та є дуже важливою у житті кожної майбутньої мами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняній психології будь-яка готовність розглядається як вибіркова активність індивіда на стадії підготовки до майбутньої діяльності, а її функцію спрямовано на налаштування організму до певного роду діяльності. Тому зрозуміло, що розгляд «готовності до материнства» поза реально існуючими особливостями змісту цієї діяльності та її зв'язками з індивідуальними характеристиками жінки, втрачає свій зміст.

Варто зазначити, що готовність до материнства включає кілька складових: фізіологічну, соціальну та психологічну.

Фізіологічна готовність передбачає зрілість організму матері та його здатність виносити і народити здорову дитину. Під соціальною готовністю розуміються ті умови, в яких мати і дитина будуть перебувати в той час, коли обидва вони безпосередньо залежать від зовнішніх умов і інших людей. Проте підготовка до нового серйозного життєвого етапу, до материнства – це не тільки «корекція» фізичного здоров'я, перехід на правильне харчування,

відмова від шкідливих звичок і зміцнення фінансової успішності. В першу чергу, це психологічна готовність до народження дитини, зрілість для повноцінного виховання нової маленької особистості, відсутність страхів та сумнівів.

Аналіз літературних джерел показує, що проблема психологічної готовності жінок до материнства знаходить своє відображення у працях А. Захарова, Г. Філіппової, С. Мещерякової, Ю. Скоромної. В цих дослідженнях психологічна готовність до материнства розглядається як здатність матері забезпечити адекватні умови для розвитку дитини, що проявляється у визначеному типі материнського ставлення і як специфічне особистісне утворення, основу якого складає суб'єктивна орієнтація на ставлення до дитини.

Психологічна готовність до материнства (за С. Мещеряковою [3]) – це специфічне особистісне утворення, стрижнем якого є суб'єкт-об'єктна орієнтація у ставленні до дитини, яка ще не народжена.

Більшість авторів, які досліджують цю проблему, вважають, що готовність до материнства формується протягом усього життя жінки. На цей процес впливають як біологічні, так і соціальні чинники, оскільки готовність до материнства має з одного боку, потужну інстинктивну основу, та з іншого боку, виступає як особистісне утворення, в якому відображається весь попередній досвід її взаємин зі своїми батьками, однолітками, чоловіком та іншими людьми.

Безумовно важливим етапом у становленні материнської поведінки є період від зачаття до народження дитини. В цей час в організмі та психіці жінки відбуваються глобальні зміни, що готують її до материнства, виробляється ставлення жінки до своєї ще не народженої дитини. Багато авторів, наприклад, А. Захаров, В. Гарбузов, М. Буянов, виокремлюють такі важливі чинники, що впливають в цей період на подальшу материнську поведінку, бажаність – небажаність дитини, особливості перебігу вагітності та суб'єктивне переживання жінкою вагітності.

Психологічну готовність до материнства як провідний чинник адаптації до вагітності і материнства розглядала у своїх дослідженнях Г. Філіппова. Вона виокремила такі складові психологічної готовності до материнства:

1. Особистісна готовність: загальна особистісна зрілість (адекватна віково-статева ідентифікація; вміння ухвалювати рішення та брати на себе відповідальність; відсутність залежностей) і особистісні якості, необхідні для ефективного материнства (здатність до спільної діяльності; здатність бути «тут і тепер»; творчі здібності; емпатія; інтерес до розвитку іншої особи; інтерес до виховання).

2. Адекватна модель батьківства: адекватність моделей материнської і батьківської ролей, сформованих у своїй сім'ї; оптимальні для народження і виховання дитини батьківські установки, виховні стратегії, позиція, материнське відношення.

3. Мотиваційна готовність: зрілість мотивації народження дитини, при якій дитя не стає: засобом самореалізації жінки; засобом утримання партнера або зміцнення сім'ї; засобом компенсації своїх дитячо-батьківських стосунків; засобом досягнення певного соціального статусу і тому подібне.

4. Сформованість материнської компетентності: ставлення до дитини як суб'єкта не лише фізичних, але і психічних потреб і суб'єктивних переживань; здібність до адекватного реагування на прояви дитини; здатність орієнтуватися для розуміння станів дитини на особливості його поведінки і свій стан; гнучке ставлення до режиму і установка на орієнтацію на індивідуальний ритм життєдіяльності дитини в ранній період його розвитку; необхідні знання про фізичний і психічний розвиток дитини, особливо вікові особливості його взаємодії зі світом; здатність до спільної діяльності з дитям; навички виховання і навчання, адекватні віковим особливостям дитини.

5. Сформованість материнської сфери. Материнство як частина особової сфери жінки (материнська потребісно-мотиваційна сфера) включає три блоки, зміст яких послідовно формується в онтогенезі жінки (у взаємодії з власною матір'ю та іншими носіями материнських функцій; сюжетно-ролевій грі в

ляльки і сім'ю; у взаємодії з немовлятами до народження своєї дитини; в період статевого дозрівання; у взаємодії з власними дітьми) [5].

Поруч зі складовими психологічної готовності до материнства дослідниця називає такі основні мотиви материнства:

досягти бажаного соціального і вікового статусу (я – доросла, самостійна жінка, що займає певне положення в суспільстві, має право на відповідне ставлення до себе в сім'ї і суспільстві);

задоволення моделі «повноцінного життя» (людина має і може мати певні речі, без цього її життя не повне, не така як в інших);

прагнення продовжити себе, свій рід (залишити після себе щось в житті, що саме також буде це продовження забезпечувати, - народжувати дітей, моїх внуків, правнуків);

реалізація своїх можливостей (виховати дитину, передати йому свої знання, життєвий досвід);

компенсація своїх життєвих проблем (щоб став краще, розумніше, красивіше, щасливіше за мене, одержав те, що не змогла одержати в житті я);

вирішення своїх життєвих проблем (укласти або зміцнити шлюб, довести собі і іншим, що я здатна народити і бути матір'ю; врятуватися від самотності; знайти помічника в старості);

любов до дітей (найскладніший мотив, в якому поєднується задоволення від спілкування з дитиною, інтерес до його внутрішнього світу, вміння і бажання сприяти розвитку його індивідуальності та усвідомлення того, що дитина стане самостійною, «не моїм», любитиме інших і та ін.);

досягнення критичного для дітородіння віку [5].

Різні обставини створюють абсолютно індивідуальні, неповторні умови мотивації народження дитини для кожної жінки. І саме від домінуючого мотиву залежить рівень психологічної готовності до материнства. За результатами дослідження Ю. Мещерякової, можна виокремити три рівні психологічної готовності до материнства:

1. Низький рівень готовності до материнства, що характеризується вимушеністю в прийнятті рішень мати дитину, негативних відчуттях та переживань у період вагітності.

2. Середній рівень – характеризується наявністю коливань на прийняття рішення мати дитину, переживання в період вагітності амбівалентні.

3. Високий рівень готовності до вагітності характеризується наявністю бажання мати дитину та домінуванням позитивних переживань у період вагітності [4].

Проте, варто знати та пам'ятати, якщо, в результаті діагностики, у майбутньої матері визначають низький рівень психологічної готовності до материнства, то це не причина того, щоб уважати жінку надалі поганою матір'ю, адже можливо надати допомогу їй у вирішенні цієї проблеми, зокрема: допомогти майбутній мамі прийняти себе, свій новий статус, прийняти своє дитя, позбутися від проблем, можливих страхів та переживань, що стосуються материнства.

Психологічна допомога для жінки з проблем материнства може здійснюватися в рамках різних форм психологічної практики. Найчастіше це неспеціалізовані психологічні служби.

Можна виокремити чотири напрями психологічної практики, коли жінка може отримати більш менш повноцінну і кваліфіковану допомогу з проблем материнства:

- підготовка до пологів і материнства (курси для майбутніх батьків, школи підготовки до пологів і таке інше);
- індивідуальне, родинне психологічне консультування і психотерапія;
- комплексна психологічна допомога з проблем материнства.

Кожен з цих напрямів ґрунтується на різних психологічних підходах та техніці консультування і терапії.

Висновки. Отже, рівень психологічної готовності до материнства визначається сумарним ефектом дії позитивних і негативних чинників до того моменту, коли жінка стає матір'ю. Чим більше позитивних чинників, що

впливають на розвиток суб'єктного ставлення до майбутньої дитини, діяло на жінку протягом її життя, чим яскравіше виражено суб'єктне ставлення до ненародженої дитини, тим вище буде рівень її психологічної готовності до материнства. Поруч з цим, значний вплив на рівень психологічної готовності до материнства має вік майбутньої матері, індивідуальні особливості характеру, мотиви материнства та наявність і розвиток у неї зазначених складових психологічної готовності до материнства.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Формування психологічної готовності до материнства є досить важливою проблемою сьогодення, яка безперечно потребує подальших досліджень, зокрема, у студентської молоді.

Список використаної літератури

1. Айвазян Е. Б. Внутренняя материнская позиция у беременных женщин. Теоретический и эмпирический анализ // Московский психотерапевтический журнал, 2002, №3.
2. Брутман В. І., Філіппова Г. Г., Хамітова І. Ю. Динаміка психічного стану жінки під час вагітності і після пологів // Питання України. – 2002 .
3. Матвеева Е. В. Анализ материнств с позиции теории деятельности / Матвеева Е. В. – К. : ВГГУ, 2004. – 210 с.
4. Мещерякова С. Ю. Психологічна готовність до материнства / Мещерякова С. Ю. // Питання України. – 2002. – № 5. – С. 18–27.
5. Філіппова Г. Г. Материнство і основні аспекти його дослідження в психології // Питання України. – 2001 . – № 2. – С. 22–37.
6. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие. — М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002.

Homonyuk O., Yaskova N. The Peculiarities of Psychological Readiness for Motherhood

Recently, the problem of motherhood has become rather topical in our society, first of all, because of the decrease in the birth rate and the increase in the number of women who abandon their newborn babies. Modern future mothers are psychologically unprepared to fulfill their important function – motherhood, possess distorted ideas about the mother-child relationship, formally treat the mother's status. Therefore, this problem is of great significance. The article is dedicated to the study on the problem of psychological readiness for motherhood. The essence of psychological readiness for motherhood and the peculiarities of its forming have

been considered. The possible motives behind motherhood have been determined and the components of psychological readiness for motherhood have been analyzed. It has been noted that the level of psychological readiness for motherhood depends on a woman's individual qualities, age, relationships with relatives, and especially her relationship with her mother, the motives behind motherhood and development of each of these components.